

Šiame numeryje:

Dvi literatūros.
Aleksio Rannito monografija apie M. K. Čiurlionį.
Lietuviškoji ekstatė.
Vytauto Volerto romanas „Jaučio ragai“.
Victor Hugo ir lietuviškoji daina pasaulinėje literatūroje.
Victor Hugo eilėraščiai.
Chicagos teatruose.
Naujos knygos.
Ginos Čapkaskienės daina Los Angeles.
Eglės Rūkštelytės-Sundstrom koncertas Chicagoje.
Los Angeles vyrų kvarteto plokštelė „Tu man viena“.
Lietuvių literatūros temų šeštadienis.
Petro Kiaulėno memorialinė paroda.

Kertinė Paraštė

Dvi literatūros

Kartais atrodo, kad net laisvėje mums trūksta temų, kad rašome beveik apie tą patį išeivį, išėjusį iš namų ir klaidžiojantį. Tą patį ir vis tą patį. Bet retas tokius romanas gali paskaityti mūsų krašte. Okupuotos Lietuvos išeivijos literatūros „specialistai“ ten stebisi, kad čia kaip taisyklė rašoma tokiom temom, kurių kai kurios ten nepatinka jiems. Kodėl? Juk čia grįžtama į praeitį net 8 šimtmečius, rašomi ir istoriniai romanai, kurie garbina senovę ar yra kiek kritiški jai. Rašoma apie Aušros ir poaušrinis laikus, kritiškaai ar gerai rašoma apie Nepriklausomybės laikus ir apie sekusias dvi okupacijas, kurias sveiko proto žmogus iš viso negalėtų teigiamai aprašyti. O ten rašytojai stebuklingu būdu „randa būdą“ kitaip tuos laikus aprašyti. Mums tai kelia net nuostabą: kaip jie apeina faktus ir kaip taip parašo?

Skaudžius įvykius, kaip deportacijas, ūkių atėmimus, partizanų kovas, užgniauztas žmogaus teises niekas čia nerado reikalo aprašyti teigiamai ir po teisybei, mes čia beveik išspecializavom tom temom rašyti. Bet kas gelia, apie tai sneki ir rašai. Ar Lietuvoje tas daroma? Ne. Ar tai galima ten objektyviai rašyti? Tiesa, paliečiamos retkarčiais ir ten tos temos, kartais stilingai, profesionaliai, bet kažkaip puse burnos, arba komiškaai, lyg „taip buvo ir ką padarysi, mes mažytė tauta, atsiminkite; nesipriešinkite, nedarykite kvailystės; reikia proto turėti“.

Išeivijoj rašoma apie Amerikos, Europos ir Australijos gyvenimą, įsikūrimo vargus, apie išeivio dvasinį chaosą, praturtėjimą, nutautimą ir suamerikonėjimą, laikiną nedarbą. Išeivijos „specialistams“ Lietuvoj tas lyg patinka. Turbūt galvojama: „Aha, matote, pasitraukėt iš krašto ir dabar kitur ne pyragai. Gerai tokiems atskaliūnams, bijojote trėmimų, tai dabar kentekite. Jei būtumėt likę namuose ir išlikę po trėmimų gyvi, viso to jums neatsi-

tiktų. Gal kiek surusėtute, bet tikriausiai nesuamerikonėtumėt, kas pas mus laikoma didesne nuodėme ir t.t.“ Išeivijoj rašoma įvairiai visom temom: istorinėm, patriotinėm, religinėm, skaudžių įvykių temom, gyvenimiškom, moderniom absurdinėm — pasirinkimas laisvesnis — bet, svarbiausia, atvira burka, sveika nuomone ir be noro ką nors nutyliėti ir nepilnai išsakyti. Bet Lietuvoje literatūros „specialistams“ kai kurios temos nepatinka, peršama ir įrodinėjama, kad mūsų lygis čia daug daugiau pakiltų, jei nelieštume tų skaudžių temų, kurios kiek surištos su politika, nepriklausomybe. Ironija. Iš ten siūlomas mums susivaryšimas, akiračio susiaurinimas, apolitiškumas, kurio patys nesilaiko.

Aišku, išeivijos literatūra turi savo ydą. Kas jų neturi? Bet neteisinga kaltinti ją temų nuobodumu. Teisybė, kad pasitaiko čia, jog aprašoma tiesa yra be literatūrinio apipavidalinimo, praranda net įtikimumą. Skaudūs įvykiai tampa kronika, protestu, aprašymu, deportuotų žmonių tampymu geografijoj, bet ne išgyvenimu. Bet ir Lietuvoje niekas dar neprašė šių skaudžių temų objektyviai ar subjetyviai, įeidamas į nuskriaustoto žmogaus pasąmonę. Gal tik tie, kurie asmeniškai tai pergyveno ir čia pas mus atvažiavę kaip mokėdami aprašė.

Taigi šiuo klausimu nei čia, nei ten nėra vienas neturėtų skūstis ir dejuoti. Jei profesionalumo trūkumas, kuris mums prikišamas, kartais yra teisingas, lygiai taip pat ten temų varžtai ir neišsakymas yra neigiamybės, kurių čia nėra. Skirtumas ir tas, kad čia skaitoma, kas Lietuvoje rašoma, o ten — skaito tik tie „specialistai“, kurie rašo apie „kazkokias knygas“, kurių nė vienas negali nusipirkti.

O vis tik žmonės Lietuvoje iš tų „aprašinėjimų“ šį tą bent sužino. Sužino, aišku, prie tų pabėgusių minčių apie mus pridėję įgudusią ausį ir klausosi lyg per sieną.

P. Min.

Aleksio Rannito monografija apie M. K. Čiurlionį

EGLĖ JUODVALKĖ

Baigiantis 1984 metams, Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla Chicagoje išleido estų meno kritiko, poeto Aleksio Rannito monografiją apie Mikalojų Konstantiną Čiurlionį anglų kalba. Nepaprastai daug dėmesio visą gyvenimą skyręs šiam lietuviui dailininkui, skelbęs straipsnius apie jį lietuvių, anglų, vokiečių, prancūzų kalbomis, Rannitas vos sulaukė naujosios monografijos pasirodymo. Jis mirė, eidamas 71-uoju metų, šių metų sausio 5 d. Amerikoje, kur gyveno nuo 1953 m.

Muencheno dienraštis „Sueddeutsche Zeitung“ nekrologe pažymėjo, kad poetas Rannitas turėjo daug draugų Vokietijoje, bet nedaug savo poezijos skaitytojų. Melodinga estų kalba sukurtoms eilėms čia nebuvo paklauskos. Amerikoje Rannito kūryba susilaukė didesnio atgarsio: jautriai išversti į anglų kalbą, jo griežtai suilutuoti, neoklasikinės formos žodiniai paveikslai buvo skelbiami literatūrinėje periodikoje. Pats Rannitas yra pasakęs, kad vertimas turi perduoti ne tik mintį, bet ir formą, o jausmai — neišverčiami. Recenzuodama 1964 m. pasirodžiusią Anco Oro antologiją vokiečių kalba „Aštuoni poetai klasikai“, kritikė Kaschnitz pažymėjo, kad Rannito eilėse meno interpretavimas, jo laikomas esmės išesiojimu, pats tampa meno kūrinium, kuriame stebėtojas ir objektas susilieja į vienintelį įmanomą įtikinantį pavidalą. Slavistas V. Terras, tesijama Miuncheno dienraščio nekrologe, šį esminį Rannito kūrinio elementą taip aptarė: „Jo poeziją lengviausia suprasti, turint galvoje jo viso gyvenimo meilę menui“. Ypač dailininkams skirtose eilėse poetas mėgina intuityviai išreikšti menininko esmę:

„Girdžiu aidą ir jį reaguoju. Aidas svarbus, o ne saukiančiojo balsas“, yra pasakęs Rannitas.

Kaip jis vertina Čiurlionio tapybą, prie kurios išgarsinimo pasaulyje pats nemažai prisidėjo? „Lietuviškoji tarybinė enciklopedija“ Rannitą sykščiai pamini. Joje tik prabėgom pažymima, kad be poezijos ir vertimų Rannitas „parašė straipsnių apie dailę (Čiurlionį, Jonyną, Kasiulį), literatūrą“. O juk 1970 m. Vilniuje išleistoje Čiurlionio bibliografijoje jau buvo įrašyti 38 Rannito straipsniai apie Čiurlionį. 1979 m. estų meno kritikas dalyvavo tarptautiniame simpoziume apie Čiurlionio kūrybą Vakarų Berlyne, kai įvyko pirmoji Čiurlionio darbų paroda laisvajame pasaulyje.

Dabar Amerikoje išėjusią 184-ųjų puslapių monografiją anglų kalba sudaro Rannito parengtas lyginamasis kalendorius ir keturi esė: „Ieškant filosofinio pagrindo“, „Laikas Čiurlionio tapyboje“, „Simboliai Čiurlionio tapyboje“ ir „Ryšiai su tuometiniais meno kryptimis“. Spausdinamos 95 Čiurlionio paveikslų reprodukcijos, 32 iš jų — spalvotos. Nespaltvotosios, deja, neryškios, apgailėtinos kokybės. Knygos viršeliui panaudota reprodukcija iš ciklo „Jūros sonata“.

Lyginamajame kalendoriuje Rannitas pateikia Čiurlionio ir jo laikotarpio dailininkų, muzikų, rašytojų gyvenimo ir kūrybos faktus. Ypatingas dėmesys skiriamas neoromantikams, tautiniams romantikams, simbolistams, art nouveau novatoriams ir sekėjams bei kitiems politiškaai ir filosofiškaai kūrybingiems asmenims. Štai kaip Rannitas kalendoriškaai pateikia kultūrinį įvykių foną:

„1902 m. Čiurlionis rašo savo draugui, lenkų kompozito-

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875-1911)

riui Moravskui: „Gavęs diplomą, mesiu muziką“. Tais metais jis baigia studijas Leipcigo konservatorijoje. Gegužės 20 d. Čiurlionis praneša Moravskui, kad Leipcigo meno muziejuje buvo stipriai paveiktas Boecklino. 1902 m. prancūzų kompozitorius Debussy užbaigia operą „Pelėjas ir Melisandė“, lenkų poetas, mistikas Kasprovicz išleidžia knygą „Mirštančiam pasauliui“; rusų poetas Balмонт — „Būkime kaip saulė“, Andreev — „Migloje“, vokiečių poetas Rilke — „Paveikslų knygą“, ispanų poetas Jimenez — „Arias tristes“. Išspausdinti Nietzsche raštai“.

Rašinyje „Ieškant filosofinio pagrindo“ Rannitas pažymi, kad iš Gaudrimo įvado į Vilniuje 1960 m. išleistas Čiurlionio rinktinis raštas sužinome, jog Čiurlionis mėgo Dostojevskį, studijavo Dekartą (Descartes) ir Kantą. Laiškuose mini Nietzsche, Dostojevskio ir Čiurlionio požiūriuose į pasaulį Rannitas neranda beveik jokių panašumų. Tvarka Dostojevskii yra fikcija, visuomenės nešiojama kaukė. Individas, neturėdamas plano, kuris jam padėtų tvarkytis su neįsėjama pasauliu, nuolat susiduria su nenumatytais atvejais: Dostojevskio kuriamas žmogus kartu žiauriai nepriklausomas ir skaudžiai vienišas. Čiurlionis regimai džiaugiasi visatos harmonija. Jo paveikslai — švelnūs, praplečiantys dvasines ribas, rašo Rannitas.

Rannitas pamini Viačeslavo Ivanovo puikų straipsnį „Čiurlionis ir menų sintezės problema“, kuriame dailininkas gretinamas su Nietzsche, ypač tuo, kad ir vienas, ir kitas nepritapo prie savo aplinkos ir iš to išaugo jų vienišumas. Rannitas pažymi,

kuriats atžvilgiais priartina prie indų filosofijos, nors nėra įrodymų, kad jis būtų kada į ją rimtai gilinęs. Kiek žinia, Čiurlionis vertino Dekarto raštuose medžiū simbolizuojamą žinojimo vienybę, bet jam turėjo būti svetimas gamtos mokslų ir metafizikos išvadų sugretinimas ir Dekarto skepticizmas, teigia Rannitas. Toliau jis svarsto, kokie Kanto mokymai galėjo Čiurlionį dominti ir prieina išvada, kad beveik vienintelis sąlytis — tai panaši laiko ir erdves samprata.

Čiurlionio mąstysenoje idealizmas pabrėžia ne tiek idėjas, ar patirtus faktus, kiek pojūčius. Dailininkas lyriškai interpretuoja pasaulio elementus: jo paveikslų motyvus gimdo jausmai. Čiurlionio meninis suvokimas, kaip rodo jo kūryba, yra toks vientisas, kad beveik jokia jo dalis nebesuprantama, jei ji išjungtama iš visumos.

Čiurlionis, pasak Rannito, laikytinas ir subjektyviu idealistu, kadangi gamta ir fizine tikrovė jam tėra iš asmeninės patirties paimtos poetinės abstrakcijos: Čiurlionis tiki neasmenintu besąlyginu Kazkuo. Dailininko filosofija artimiausia neoplatonizmui. Jo pasekėjai, kaip ir Čiurlionis, daugiausia dėmesio skiria aukštesnės būties siekiančiai žmogaus sielai. Ši instinktyviu troskanti neoplatonistai laiko raktą į visatos supratimą; jis tampa tikėjimo pamatu ir kosmologine vizija, instinktyviu tikrumu, kad už apirines patirties ribų randamas aukštesnis žeris.

Kadangi gėrio esmės konflicciai išreikšti negalima, Čiurlionis pasinaudoja poetine vaizdote, simboliais, įspūdiams būvantiems mintys tampa poetar jausmų pagimdytais simboliais sapsnais. Pasak Rannito, dailininkas, atsisakydamas remtis vien žinojimu, išreikšia už proto (Nukelta į 2 psl.)

M. K. Čiurlionis. Jūros sonata. 1908. Finale. Aleksio Rannito monografijos „Mikalojus Konstantinas Čiurlionis“ viršelio iliustracija.

M. K. Čiurlionis. Zvaigždžių sonata. 1908. Andante. Aleksio Rannito monografijos „Mikalojus Konstantinas Čiurlionis“ viršelio iliustracija.

Rannito monografija apie Čiurlionį

(Atkelta iš 1 psl.)

sferą aukštesnės neoplatoninės tikrovės sąmonę. Čiurlioniui, kaip ir neoplatonistams, pirmą kartą Būtybė yra vienatinė, o ne daugialypė, Beribė, o ne ribotumas.

Tai — gyvybės šaltinis, pagrindinis gėris, į kurį viskas sugrįžta ir kuriame randa prasmę. Tai Būtybė be gyvybės, nemąstanti, be jokių moralinių savybių. Negalima net kalbėti apie jos egzistenciją, nes egzistencijos ir gėrio sąvokos jai svetimos. Tai jėga, kuri nesikeisdama skleidžia gyvenimą, gyvybę. Neoplatonizmas ir Čiurlionio paveikslas galima pavadinti dinamisko panteizmo rūšim, rašo Aleksis Rannitas šioje monografijoje.

Kitame straipsnyje autorius pažymi, kad laiką Čiurlionio tapyboje galima įvairiai vertinti: kaip „Zeitgeist“, ar laiko dvasią — metafizinę, kultūrinę, estetinę gyvenamojo laiko apraišką; kaip muzikos elementą, tiesiogiai liečiantį kirtį, periodus, ritmą, tempą Čiurlionio muzikiniuose kūriniuose; kaip nerealią apraišką, kuri tarsi pradingsta, kai protas mėgina aprepti begalines sąvokas; kaip daugialypį reiškinį skirtingose, bet viena kitos neišskiriančiose laiko plotmėse.

Prieš aptardamas Čiurlionio simbolius, Rannitas bando „apšvarinti“ simbolio sąvoką, kuri, pasak jo, dažnai maišoma su alegorija. Pavyzdžiui, jei avinėlis atstovauja Kristui, kaip Dievui ar istorinei asmenybei, tai — alegorija, bet jei avinėlis atstovauja ne tik Jėzui, bet ir aukai apskritai, tai — simbolis. Simbolis yra dalis kultūrinės tradicijos, iš kurios jis parenkamas meniškiems įvaizdžiams.

Paskutiniame straipsnyje estų meno kritikas aptaria kitas to meto menines kryptis ir stengiasi klasifikuoti Čiurlionio kūrybą. Vadinamas surrealistu šaukliais, Čiurlionis galutinėje išvadoje

Aleksis Rannit

Nuotrauka Vytauto Maželio

— simbolistas, formaliai nepriklausęs tai meno kryptims, nesinaudojėsimis simbolistų formaliomis teorijomis. Jis yra simbolistas tuo, kad įkūnija meninės kūrybos simbolinę esmę beveik kiekviename savo paveiksle, rašo Rannitas.

Paskutiniame straipsnyje estų meno kritikas aptaria kitas to meto menines kryptis ir stengiasi klasifikuoti Čiurlionio kūrybą. Vadinamas surrealistu šaukliais, Čiurlionis galutinėje išvadoje

turėtų būti laikomas unikalia asmenybe, sukūrusia savitą stilių pagal savo viziją, pažymi estų meno kritikas Aleksis Rannitas.

Aleksis Rannit, *Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Lithuanian Visionary Painter*. Chicago: Lithuanian Library Press, Inc., 1984. Bibliografija, dizainas ir reprodukcijų atranka — dail. Kazio Varnelio. Redakcijos padėjėja — Nijolė Gražulienė. Techninis redaktorius — Petras Aleksa. Spaudė Mykolo Morkūno spaustuve, 3001 West 59th Street, Chicago, Illinois. 184 psl. Kaina — 25 dol. Gaunama „Drauge“.

Vittorio Sgarbi

Lietuviškoji ekstazė

Laikau voku su užrašu „dar nepanaudota“. Kalbame čia apie pluoštą išskirtinių nuotraukų, atrinktų pavaizduoti paveikslus lietuvių dailininko, nuostabaus ir nepažįstamo — Konstantino Čiurlionio. Lietuvoje, Kaune, jam buvo dedikuotas valstybinis muziejus, tačiau Europoje jo vardas dar tebėra gaubiamas paslapties prietemos, tartum būtų nepriimtina, kad abstraktaus meno srityje pasiekti laimėjimai, priskiriami Kandinskiui ir Mondrianui, būtų pasidalinti su kitais dailininkais, jeigu jau nenorima Čiurlioniui pripažinti abstraktaus meno pradininko vardo. Pažymėtina, kad Čiurlionis, miręs 1911 metais, tapė abstrakčius paveikslus pirmuoju šio šimtmečio dešimtmėčiu. Iš kitos pusės, nepaisant jo biografo paneigimų, ilgai meditavo ir studijavo Čiurlionį, kaip rodo jo pirmųjų metų paveiksliukai, dabar gražiai sutvarkyti H. K. Roesthel ir J. K. Benjamin *Catalogue raisonné*. Bet Čiurlionis ne vien tik kraštutinių formų simbolistas, imituojančių formų išskaidymo pradininkas. Jis jas pakeitė tolygia chromatinę muziką, garsu tapusia tapyba.

Čiurlionis yra didelis mitų kūrėjas. Vanduo, žemė, šviesa, Orientas yra svajonės, perkeičiančios tikrovę. Čiurlioniui dailininkas yra tartum Dievas, ne aiškintojas to, kas yra, bet išradėjas, kūrėjas to, ko nėra. Todėl jo tapyba atsirboja nuo istorijos ir tolydžio sueina į salytį su gamta, su pirmą kartą nepažįstama gamta. Čiurlioniui patraukliausia akimirka yra pasaulio sutvėrimo akimirka, nauja kūrinių, kurioje jis galėjo išvėlyti gimdantį ir nepaliestą daiktų pobūdį, kuriame dar visą tebera galimybių būsenoje. Čiurlionio kūrinijoje nieko

nėra bibliška, jokių aprašomo pobūdžio elementų, vien tik kosminis šviesos ir sesėlių pojūtis, kuris pirmą kartą priklauso gamtai, priklauso sąmonei. Gamta yra mūsų sielos veidrodis.

Čiurlionis yra pranašas. Jo vizijos deformuotos, atrodo lyg būtų matomos po vandeniu, jos virpančios ir nepastovios. Čiurlionis yra pranašas pasaulio, kurio nėra.

Iš atrinktų paveikslų du priklauso ciklui „Pasaulio sutvėrimas“. Vienas jų vaizduoja vandenų atskyrimą nuo žemės, bet neparodo pirmųjų elementų stūmimo pasekmių, o staiga išsklaido bet kokį erdvinį sąlytį, be jokio ryšio su esme realizuojant ant drobės suliedymą, pasiekiant visiškai abstraktaus efekto. Ir vis dėlto šitame formų išskaidyme Čiurlionis išlaiko mito pojūtį, pirmą kartą chaoso šviesą. Kai Žemė po pradinės tvėrimo akimirkos įgauna naujas formas, jos turi simbolinę architektūros išvaizdą: piramides, Babelio bokštus, lyg į dangų vedančias pakopas. Arba, gana retai žmones, bet tada jie būna didvyriai, kurie puola nuo kalno viršūnės, įsirežia įtempdami lanką, milžiniški paukščiai, kurių sparnai atrodo sunaikins dangų; tai antikiniai herojai, kurie užvaldo pasaulį.

Čiurlionis yra nepatirtų vizijų dailininkas, kurį naktis saugo, lyg būtų tamsa, nesuvokianti pasklidusio akinančio šviesulungumo.

Čiurlionis yra aiškiaregis, ir jo tapyba išslysta iš visų mūsų aptarčių. Jeigu Kandinkio ir Mondriano menas yra proto išraiška, Čiurlioniui jis yra projekcija daug gilesnių mūsų psichės klodų ir beveik pasąmonės atsakas, spiritistinis švystelėjimas, atskleidžiantis tai, ko nežinome. Jo paveiksliukai yra tikros ir

M. K. Čiurlionis

Pasaulio sutvėrimas (1905-1906), IV

puikios vizijos, ir jų neįmanoma apsaugoti žodžiais, nes jie neatitinka jokių planų, jie yra irracionalūs impulsai. Čiurlionis tapo nesukontroliuojamoje susijaudinimo būsenoje, tartum išgyvendamas vidinį regėjimą, negalėdamas pats nuspręsti, bet skatinamas jį dirginančios ugnies mistinėje ekstazėje. Jokia kita tapybinė patirtis nėra tokia totalinė, tokia absoliuti. Ji tegali būti lyginama tik su Beato Angelico, kuriam tikėjimas perkeičia visą meną. Čiurlionis tapo, nemato ir nejaucia, kaip jautriausia antena. Mums gi iš jo virpulio ir iš jo vizijų telieka tik tapyti užrašai, stebėjimai su vis labiau nepatikimais proto įrankiais. Ar galime jį suprasti? Tuo tarpu, norėdamas priartėti prie jo supratimo, laikau jo ranką Aleksandro Skriabino ekstazės simfonijos naktyje.

Išvertė P. Gaučys

* Milane išeinantis meno žurnalas FMR 1983 m. lapkričio mėn. numerį įdėjo M.K. Čiurlioniui skirtus du straipsnius, abu pavadintus „Lectasi lituana“, kartu su 16 spalvotų Čiurlionio paveikslų reprodukcijomis. Čia spausdinama italų meno kritiko Vittorio Sgarbi straipsnio vertimą paruošė Povilas Gaučys.

Naujos knygos

• Algirdas Gustaitis. *Algis Trakys ir taksikas Sleivys*. IV dalis: Tvankestės pilys. Dailininkės Aldona Audronytė-Variakojienė ir Vilija Variakojytė. Išleido JAV Lietuvių Bendruomenės Švietimo taryba. Spausdino M. Morkūno spaustuve, Chicago, 1984. 28 psl.

Čia jau ketvirtoji Algio Trakio ir jo šuniuko taksiko Sleivio nuotykių knyga. Ji skirta patiems mažiesiems skaitytojams. Apipavidalinta simpatinga — kiekvienas puslapis melsvo fono su šviesos ratais, kurie lyg prožektoriai apšviečia piešinius.

Knygos pasakojimas sukasi apie kryžiuočius ir vyksta Algio ir šuniuko bendrame sapne. Bėgdami nuo kryžiuočių jie patenka į Tvankestės pilį, kurioje įsikūrę patys kryžiuočiai. Čia įvyksta net dvi dvikovos: taksiko Sleivio su milžinu šunim ZZ, ir Algio su galiūnu riteriu AB. Abi yra Dovydo prieš Galijotą kovos pobūdžio. Antroji knygties dalyje Algis ir Sleivys plies rūsyje susitinka pilyje kalinamus lietuvius ir žilabardį krivį, kurio melodijos tokios puikios, kad net žuvusių karių šarvai jų besiklausydami soka.

Knygties pasakojimas nėra painus — juo galės džiaugtis ir labai maži klausytojai.

• Laimutis Švalkus. *Rudens vėjuose*. Proginiai eilėraščiai. Išleido „Salinis“, 16 Hound Road, West Briggford, Nottingham NG2 6AH, England. 103 psl. Kaina — 1.50 svarai arba 3 dol.

Tai ketvirtasis autorius eilėraščių rinkinys. Knygtę padalyta į tris dalis. Akimirksnių posmai, Sveikinimai iš tolo, Mažųjų kampelis. Knyga iliustruota (gal paties autoriaus?). Eilėraščių nuotaikingi — ir linksmi, ir liūdni: *Atsimerk ir žiūrėk. Lange vaizdas rudens — / tai vitražas senatės dienų. / Ne širdis, o veidai tik pagels ir pasens. / links įvairi žarija apnešta pelenų.* („Svajok“, psl. 36).

• Balys Pavabalys. *Milžinai ir sliubinai*. Sat(ly)riniai eilėraščiai. Išleido „Darbininkas“. New York: Pranciškonų spaustuve, 1985. Tiržas 600 egz. 80 psl. Kaina 5 dol. Gaunama „Drauge“.

Dailiai apipavidalinta linksmų eilėraščių knygtė. Viršelio piešinys — dailininko P. Osmolskio. Eilėraščių smailštūs — kaip ir šis piktelis iš eilėraščių „Nors etnikas esu, to žodžio man baisu“: „Buvau, broliu, nei šis, nei tas. / Turėjau pažiūrą keistas. / Keistai į Lietuvą žiūrėjau, / Būt žemaitiuk nebenerėjau.“ Gale rinkinio sužinome, kodėl poetas Leonardas Žitkevičius pasirinko slapyvardį Balys Pavabalys savo humoristinei kūrybai: *Žlugėjo tėviškėj bala — / Todėl aš pabalys. / Tekėjo pievom Vabala — / Todėl pavabalys“.*

Visų pirma gyvenimas

PR. VISVYDAS

„Lietuvybė yra kažkas neapibrėžiamo, — tai auglys žmogaus sieloje. Pas vienus savaime atsiranda, kituose net skiepijamas neprigyja.“ svarsto Vytauto Volerto *Jaučio ragu* (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1985) Linas Klėrys. Jam lemta nešioti „lietuvybės auglį“ sieloje.

O gyvenimas? Taip — gyvenimas, pagrįstas gyvybės galia ir atsiktinimais, kurių neprimato išvalgiaus protai. Visa mūsų patriotika kukliai traukiasi į šalį, kai tik pasigirsta tikrovės litaurai.

Tai maža pagrinde idėja Vytauto Volerto romane, kur aprašoma išeivių šeimos buitis Amerikoje. Centre — inžinerijos daktaras Linas Klėrys. Kiti veikėjai: Lino žmona ligoninės tarnautoja Aušra, jų vaikai Danutė ir Tomas, patriotinio romantizmo kupinas Lino tėvas, į jį panašus senas žurnalistas Mikaila, gobšūs, miesčioniški Jonas ir Rasa Rumšos, jų dukrelė Nida...

Linui, jo tėvui ir Mikailai Lietuvos sąvoka yra brangi. Todėl jie daug šneka bei medituoja apie tautos negandas ir šiaip mūšiskas silpnības. Ilgainiui įsitinka, koks neįveikiamas yra gyvenimas, kaip neatlaidžiai jis griauia iliuzijų bokštus. Šiauštis prieš tai — bergždžia.

Matyt, dėl tų gyvybinių galių neveikiamumo, romanas užsklendžiamas su tam tikra šviesia resignacija. Būtent: po sunkaus, paralyžių sukėlusio sužeidimo sveiks-

tantis „Klėrys gulėjo ramiai ir visos kalbos aidėjo be poveikio.“ Atseit jam viskas buvo nesvarbu.

Ar veikalas paveikia skaitytoją? Juk tam buvo rašomas, kad paveiktų. Atsakyti keblu, nes skaitytojų skoniai įvairūs. Yra tokių, kurie tebešioja sieloje paminėtą patriotinį „auglį“, kiti gal turi panašius pergyvenimus šeimoje. Jiems daug kas veikalas gali būti artima. Būtų ir man, jei pasakojimo temperatūra būtų šiek tiek šiltesnė, fabula erdvesnė, ypač pirmuose skyriuose.

Vytautas Volertas gerai pažįsta lietuvių išeivijos antrąją, čia išsimokslinusių kartą. Jos gyvenimas nėra tiek erškėtuotas ir nuotykingas kaip tėvų. Tačiau Lino Klėrio karta turi savo rūpesčius. Vienas iš didžiausių: išlaikyti pusiausvyrą tarp paveldėtos tautinės etikos ir aplinkos siūlomos gerovės. Tarp budrios pareigos ir migdančio minkštasiuolio ar šlovingos karjeros. Neįmanoma rinktis — vieną ar antrą. Reikia žengti per patį vidurį. O tai nelengva. Toks žingsniavimas reikalauja ypatingo dvasinio atidumo.

Todėl ir kyla vidinė įtampa. Gilėja graužatis. Kartais kamuoja kaltės jausmas ar nusivylimas neišpildytais troškimais. Herojus romane ima bodėtis bet kokių paviršutiniškumu, lėkštumu. Nepakenčia kultūrinio nuosmukio, pataikavimo, veidmainavimo, ypač melo. Ir taip toliau... Žmonijos ydos ima erzinti sąmonę, kaip dūmai nerūkančio šnerves.

Vytautas Volertas

Nuotrauka Vytauto Maželio

Šitoks yra Linas, jaučio ragais besibadantis moralistas. Apdovanotas skvarbiu intelektu, jis jaučia pranašumą prieš kitus. Ambicingas. Kritiškas priešgyna. Nors ir labai myli savo tėvą, bet kiekviena proga prieštarauja jo mintims. Linas netgi prisipažįsta: „Mane turbūt žavi ginčas vien dėl ginčo“. Šis prisižadėjimas tik pakelia jo

dorovinį lygį. Klėrio skaistyragais nesudarko net kūniškai patrauklios Rumšienės vyliai, nors geismas vienu metu buvo kaip reikiant įsiliepsnojęs.

Būtų Linas puolęs į Rumšienės glėbį, kaip kad elgiasi Vytauto Alanto buitinių apysakų panašūs herojai, *Jaučio ragu* fabula taptų smagesnė. Nuodėmė visuomet yra įdomi. Tai tik užuomina...

Mums juk privalu pasitenkinti tuo, ką pateikė autorius. Liną išlaikė doroviškai gryna. Žinoma, negerai, kad šitoki intelektualą taip anksti susendino. Klėrys ir jo ištikimoji Aušra, vos persitę pusamžį, kadangi jau turi suaugusius vaikus, aprašomi lyg būtų pavargę pensininkai, užsidarę savo kiato rūpesčiuose. Erdviau pasidaro skaitant apie Lino seniai svajotą kelionę į Vilnių. Tik viena bėda: šis ilgas epizodas yra perdem vėsus. Pasakojimą sukausto kažkoks perdas imantrumas. Štai kaip aprašomas pavasario rytas Vilniuje: „Rytas Linui atrodė žiaurus, visa jo aplinkoje buvo neįmanoma sąmoningai elgtis. (...) Tik šiltesnės girdėjai plaučius dirbant, eidamas jautėsi keistai, lyg pakelta koja niekadod nenusileistų, ir be pastangų čiuožtum virš šaligatvio“. (...) „Skubėdami žmonės švytravo įvairiomis kryptimis, net rūpestiais veidais prisidengę, ir Linui buvo nesuprantama, kaip galima tokioje aplinkoje darbus prisiminti ir apie pareigas galvoti“.

Tuo autorius nori pasakyti, kad Vilniaus pavasariškos gatvės verčia rimtuolių Liną tepti lengvabūdių pleveša. Deja, sakinių ekspresija kažkaip, tik Vytautui Volertui žinomu būdu, neišreiškia to, ką jo herojus pergyvena.

Romano didesnė dalį užima Klėrių rūpesčiai vaikais. Jie sielvartauja ne dėl nutautimo. Tai būtų menkniekis. Tėvus labiausiai įskaudina vaikų savarankiškumas, tiksliau tarus, vadovavimasis savo instinktais bei poreikiais. Neišvengiami jaunieji įsivelia

į nemaloniais situacijas. Suklumpa. Nesiveržia į mokslą taip, kaip gimdytojai troško. Vis tiek, nežūrint laikino pasimetimo, Danutė ir Tomas nesuzlunga. Išlaiko galvas ant pečių, pasitenkina kuklesnėmis profesijomis. Laikas apgydo jų žaizdas.

Įdomumo atžvilgiu sveriant, kaip tik pastarasis tėvų ir vaikų konfliktas šioje knygoje sukelia dėmesį. Tai jau būdinga mūsų prozos (šiaip ir anapus) lektūrai: skaitytojų intriguoja ne tautiniai samprotavimai, ne sapnai ar meditacijos, bet gyvenimo eigos pavaizdavimai: įdomūs įvykiai, įdomūs dialogai, įdomūs charakteriai. Na, ir sumanus epizodų išdėstymas. Šiais atributais, juo labiau grožine sąranga, Vytauto Volerto romanas pasigirti negali.

Tekstą gerokai nublankina sąmojo stygius. Tiesa, pašai-pos bei ironizavimo atspalvių pasitaiko, vaizduojant į moralinę degradaciją pasinešusių Rumšų personažus. Kad ir šabloniškai nupieštus jų veiksmus pasekti kur kas įdomiau, negu skaityti apie senojo Klėrio dorybes ar apie užsitarnavusio žurnalisto varganą padėtį. Ar ne per dažni šitokių išmintingų senolių saulėlydžiai mūsų beletistikoje?

Nenoriu nuvertinti lietuviškosios dialektikos reikšmingumo. Tautinis sąmoningumas nėra tuščias butelis. Tačiau *Jaučio raguose*, kai siužetas 180 laipsnių pasisuka gyvenimo išdaigų pusėn, išblėsta reikalas rimtai sielotis lietuviškuoju pradū. Autorius paguld ant menčių netikėtų nukamuotą herojų. Teliaka laukti gyvybės galių malonės.

Victor Hugo ir lietuviškoji daina pasaulinėje literatūroje

ALFONSAS TYRUOLIS

Praėjusį pavasarį (1985.V.25) suėjo 100 metų nuo vieno iš didžiųjų, jei ne paties didžiausiojo, prancūzų rašytojo Victor Hugo (1802-1885) mirties. Jis taipgi buvo vienas iš tų Vakarų pasaulio kūrėjų, kurie nepraejo nepasidėjęs kad ir saujelės grūdų iš lietuvių liaudies kūrybos aruodo. Tai buvo ankstyvaisiais V. Hugo jaunystės metais, kai jis, Napoleono generolo sūnus, jau buvo spėjęs pasireikšti kaip literatūrinis „vunderkindas“: vos 15 metų būdamas laimėjo akademine premija, 20 metų sulaukęs išleido pirmąjį savo eilėraščių rinkinį kaip laimingą pakopą į brandųjį antrąjį, tais pat metais gavo karališką pensiją, vedė savo vaikystės draugę Adele Foucher, o 22 metų būdamas leido literatūrinį laikraštį „Prancūziškąją mūžą“, prancūzų romantikų organą. Domėdamasis pasauline literatūra, nepraejo ir pro lietuviškąją, kad ir liaudies kūrybą, nes Donelaičio „Metai“, Rėzai gėbint, vos tik buvo pradėję išvysti dienos šviesą. Ir reikia spėti, ar tik ne anoji jaunystės draugė bus, kad ir netiesiogiai, paskatinusi V. Hugo susidomėti lietuvių liaudies kūryba, kaip tokiais pat atvejais į tą kūrybą buvo atsigrįžę Herderis ir Goethė, platesnį pasaulį supažindinę su lietuviškąja daina.

Victor Hugo

metu. Nėra abejonės, kad F. Dahno poema „Lietuvių ilgėsys Prancūzijoje“ buvo įkvėpta dainos ir kad ten aprašyti lietuvių, ilgėdami savo tėvynės, guodėsi daina ir ja kelė vietinių gyventojų susidomėjimą. Prancūzijoje gyvendamas lenkų kompozitorius Šopenas (Chopin) komponavo dar Ruigio pirmąkart paminėtą, paskui Herderio išspausdintą dainelę „Anksti rytą ryteli“.

V. Hugo su lietuviška daina bus supažindinęs Goethė, kurio ankstyvąją kūrybą jis ypač vertino ir kai ką iš jos bandė versti. (Plg. Charles Dedeyan, V. Hugo et Allemagne. Paris, 1964, ir M. Barling, „Goethe and V. Hugo“, National Review, 34, kur abu pietai vadinami „Poetae vates“ — pranašai).

Antrajame savo eilėraščių rinkinyje *Odes et ballades* (1826) V. Hugo motto eilėraščiui „Vienai jaunai mergaitei“ emė populiariosios lietuvių dainos „Sesytės atsiveikimas“ (pagal Rėzos „Dainų“ Nr. 83 žodžius „Ko nuliūsti, mergyte jaunoji / Ar ne tavo jaunos dienos“, pažymėdamas, kad tai „Daino lithuanien“). Žodis „daino“ rodo šaltinį, iš kurio Hugo emė motto savo eilėraščiui. Kaip žinia, Herderio dainyno svarbiausias lietuviškų dainų rinkėjas buvo Karaliaučiaus universiteto profesorius J. G. Kreutzfeldas. Jo sudarytame almanache „Prūsiskas gėlynas“ viena iš 4 dainų „Mergaitės atsiveikimas“ buvo pavadinta „Zweites Daino“. Kreutzfeldas gerai mokėjęs lietuvių kalbą (nors Rėza tuo kiek abejojo), bet dainą bus pavadinęs „daino“ gal pagal vokiško žodžio niekatrąją giminę. Tos dainos V. Hugo „Prūsiskame gėlyne“ nebus gavęs paskaityti, nes tas gėlynas buvo skirtas artimam bičiuliui rateliui, bet dėl finansinių sunkumų likęs neišspausdintas. Su kitomis lietuvių dainomis ir šia Hugo bus skaitęs Herderio 1778 m. rinkinį *Liaudies dainos* (Volkslieder), kur ir Herderis pagal Kreutzfeldą panaudojo žodį „Daino“ (daugiskaitoj „Daino's“, pgl. Herders Werke, hrsg. von B. Suphan, Bd. XXV, S. 299; bet pirmąkart Herderio rinkinyje *Alte Volkslieder* (1774) pagal P. Ruigį teisingai įrašyta „Litthausische Daina“).

Kai V. Hugo 1825 m. vasario mėnesį parašė eilėraščių „Vienai jaunai mergaitei“, kuris eina „Odžių ir baladžių“ 5-osios knygos 17-ąja ode, dar nebuvo išspausdintas Rėzos *Dainų* rinkinys, iš spaudos išėjęs tik tų metų liepos mėnesį, o Goethė jį gavęs spalio mėnesį. Antrasis V. Hugo eilėraščių rinkinys *Odes ir balades* (1826) rodo jaunojo poeto kūrybinį ir intelektualinį brandumą. „Odės tai jo talento gimimas“, sako F. Gregh (*L'oeuvre de V. Hugo*, 1933, p. 88). Tą talentą pripažino ir Goethė pasikalbėję su savo sekretorium J. Eckermannu (1827.I.4). Kritikas Ch. Sainte-Beuve, taikliai apibūdinęs *Odes ir balades*, eilėse „jaunai mergaitei“ rado melodringumo, būdingo lietuvių dainoms (*Le Globe*, 1827.I.10.). Rinkinyje telpa 47 odės ir 15 baladžių, rašytų 1819 m. ir vėliau. Kiekviena ode turi savo motto, vieną ar daugiau, imtų dažniausiai iš Šv. Rašto, psalmių, *Kristaus sekimo* šv. Augustino *Išpažinimų*, iš Vergilijaus, Horacijaus, Calderono, Šekspyro, liaudies dainų, etc. Turiny vyrauja meilės, gamtos peizažo ir kiti motyvai. Iš ne vieno šio rinkinio eilėraščio trykšta pozityvus optimizmas, užsimojimas naujais kūrybiniais polėkais, kuriais bandyta išlaisvinti

poeziją iš klasicizmo varžtų. V. Hugo tada dar tebebuvo kun. H. Lamennais religinio misticizmo veikiamas, bet ir vėliau, įsitraukęs į politiką ir nukrypes į socialistinį radikalumą, bei nutolęs nuo jaunystės religinio uolumo, į savo testamentą įrašė žodžius: „Aš tikiu Dievą ir prašau jūsų maldų“.

Galimas daiktas, kad V. Hugo susipažinimas su lietuviškomis dainomis ribojasi tik Herderio rinkiniu, kur daugiausia idėta meilės ir vedybinių dainų, kurios kaip tik atitiko V. Hugo jaunystės meto poreikius. Ar jam teko susipažinti su platesniu Rėzos rinkiniu, kurį recenzavo Goethė, neturime žinių. Kitais savo poezijos rinkiniais tolydžio vis kildamas aukštyn, V. Hugo tolo nuo tų pirmųjų jaunystės šaltinių, kurie ne vienam ano laiko poetui buvo tikra atgaivos oazė. Vis dėlto ir iš Herderio rinkinio V. Hugo susipažino su lietuviško gyvenimo papročiais, kai jaunai mergaitei ištekėjimas į tolimą apylinkę ir svetimus žmones buvo tikras sielvaratas. Dėl to poetas savo mergaitę ragina nugalėti šią sielvartingą būseną, džiaugtis gyvenimu ir jo grožiu.

Chicagos teatruose

Antanas Mockus pirmąja scenoje

Arti lietuviškojo Marquette Parko esantis Drury Lane South teatras, 2500 W. 95th St., Evergreen Parke, dabar stato J. Kesselring dramą „Arsenic and Old Lace“. Vaizduoja porą senesnių moterų, kurios būdamos „geraširdės“, gerinan jmaišiusios arseniko, sutrumpina pas save pasikviestų varguolių, valkatų gyvenimą, vėliau juos nemokamai savo rūšyje palaidodamos. Amerikiečiai tai pavadintų „horror story, suspense, mystery, comedy“, nes čia yra nemažai ir komiškų situacijų, ypač iš pakvaišusio vyro, kuris dedasi tai pulkininku, tai JAV prezidentu. Pasirodo jo sūnus, įsimyli mergaitę, bet kadangi ją labai myli, nesiryžta vesti, kad ir jo šeimoy neatsirastų tokio pakvaišimo, kaip tėvo.

Ateina ir kitas jo brolis, kuris giriasi nudobęs taip pat 12 žmonių, kaip ir anas jo giminaitis, o kad laimėtų prieš jas „pirmynebe“, ryžtasi nugnybti tryliką — savo brolių Mortimer. Jį aržastuoja policija. Beje, scenoje, uždaroje dėžėje — dar nepalaidotas lavonas.

Mums visas vaidinimas nemazai klaukus, bet pagal jį buvo susuktas filmas, rodytas televizijoje ir šia drama yra statę daugė-

Victor Hugo

VIENAI JAUNAI MERGAITEI

O ko nuliūsti, jaunoji sesyte,
Ar ne pirmos tavo dienuželės?

Lietuvių daina.

*Jei tu vaikystės grožio nematai,
Džiugia senatvės, vaike, nelaikyk,
Kai grumiamės mes su vargais kietai,
Kai juokiamės liūdniau nei tu verki.*

*Miela vaikystė — greit ją užmiršti,
Lyg duelsmas dingsta ji erdvės laukuos,
Lyg mielas balsas, kai dar vos giridi,
Lyg paukštis jūroj ant bangos.*

*O, neskubėk brandint lengvų minčių,
Rytu, pavasariu tu pasidžiauk,
Juk tavo valandos — pyntė gėlių,
O, nenuskink už laiką jų greitčiau.*

*Tebėga metai ir palieka mus
Su skundais, trūkisiais draugų ryšiais,
Su išdidumo paliktu skausmu
Ir su džiaugsmiais, mūs paniektais.*

*O, juokis, nežinok, kad džiaugsmas žus,
Ir tenetemo tau kančia nuožmi
Tų mėlynų akių, kur ir dangus,
Ir tavo siela nekalta, rami.*

RYTMETYS

*Ziūrėk, kaip rytmetys nusišypojo
Ir bokštas žėri saulės spinduliuos.
Klausk! Kaip po garbės kad pakilios
Ateina džiaugsmas, su pirmuoju
Aušros šypsniu ir girtos suraliuos.*

*Sypsniu tą visą grožį palydėki,
Lai saulė tavo ašaras pasiekia,
Jei ryt mane į juodą karstą dėsi,
Gal ir nuo mano kapo nepabėgę
Tie patys girtos tonai dar aidės?*

*Laimingai siela nardys jau toj pusėj,
Kur erdvės, laikas be ribų jokių.
Ir amžinybei švintant iš rūkų,
Mes sykį iš gyvenimo pabusim,
Kaip kad pabundam iš sapnų sunkių.*

Vertė A. Tyruolis

je užomazga, kuriai pradžia prancūzuose davė jis pats. Nors mes Lietuvoje V. Hugo daugiausia pažinome iš jo svarbiųjų romanų, kaip *Vargdieniai ar Paryžiaus katedra* (Notre Dame de Paris) ar *Amžių legendos* vertimų, bet jį stūpdybė „glūdi“ lyrinėje kūryboje, kurios vertimų, ir tai tik nuotrupomis, maža teturėjome. Ir šio pokario metu tinkantisi tik nuotrupomis šiapus ar anapus ribos. Tad tų vertimų tebelaukia tokie V. Hugo poezijos rinkiniai, kaip *Odės ir baladės*, *Rudens lapai*, *Sielos sutemos*, *Svarstymai* ir kiti, kurie su proziniais ir draminiiais kūriniiais (pvz., pagarsėjusia drama „Hernani“) V. Hugo įrikiuoja į produktinių pasaulio rašytojų eiles (per 70 jo raštų tomų).

Prie lietuvių liaudies dainų V. Hugo priartėjo per Goethė ir Herderį. Anglų literatūrai veikiant, dar 18-to amžiaus antroje pusėje J. G. Herderio savos dainos rašytojas augo ir plėtėsi. Šiandien jau galėtume rasti nemaža net pačių

žymiųjų praėjusio šimtmečio Europos rašytojų, kurie domėjosi lietuviška daina kaip tautos sielos išraiška ir menine verte. To paties Herderio su daina supažindintas jaunas Goethė ir senatvėje apie ją tik palankiai tegalėjo atsilipti, pvz., kad ir recenzuodamas Rėzos 1825 m. dainų rinkinį (recenzija žurnale *Kunst und Altertum* 1828 m.). Negana to palankaus atsiliepiamo — jau žinoma, kad lietuviškoji daina turėjo kiek įtakos ir pačiai jaunojo Goethės pezijai, kaip jos kiek turėjo ir Šileriui, nekaltant jau apie visą būrį kitų, mažesnių vokiečių poetų, kuriems lietuviška daina buvo tapusi kūrybos versme. Yra duomenų, kad ir anglosakų pasaulio literatūros kūrėjams lietuviškoji daina nebuvo „terra incognita“. Ja domėjėsis žymusis anglų istorinio romano kūrėjas Walter Scott, pats kūręs ir poeziją. Ji buvo žinoma ir amerikiečių poetui romantikui Longfellowui, kuris savo raštuose yra užsiminęs apie jo skaitytą Herderio dainų rinkinį, kuriame buvo įdėtos ir 8 lietuviškos dainos.

Ypač gi V. Hugo jaunystės laikais lietuviška daina buvo susidomėta slavų pasaulyje. Visus savo su lietuviška tematika susijusius kūrinius rašęs išimtinai lenkų kalba, Adomas Mickevičius betgi lietuviškas dainas užrašinėjo savo paties ranka (plg. M. Brensztejn. *Dajny litewskie*, 1927). Lietuviška daina domėjosi ir žymieji rusų romantinio meto poetai Puškinas ir Lermontovas. Pastarasis pagal Mickevičiaus motyvus sukūrė poemą „Lietuvaite“, kur užsimenama ir apie dainos galią ir reikšmę, kurias jau Mickevičiaus „Konrado Valenrodo“ vaidelotas (dainius) buvo kelęs. Prie šių poetų dar galima pridėti čekų J. Zeyeri, kuris taip entuziastingai buvo susidomėjęs lietuviška daina, jog jos motyvais ataudė nemaža ir savo paties kūrybos.

Su A. Mickevičium lietuviškoji daina nukeliavo ir į tolimą Italiją, paskatindama jos aidų įpinti į Gislanzonio operą „Lietuviai“. Į Prancūziją lietuviškoji daina buvo nukeliavusi anų laikų karų

Naujos knygos

lis JAV mokyklų, neišskiriant ir seminarijos. Bet ji baigiasi gerai: išaiškėja, kad Mortimer, ne pakvaišėlo sūnus, o augintinis, ir jis gali vesti.

Mortimer vaidmenį Antanas Mockus puikus, pirmąjį. Tai Notre Dame auklėtinis, turįs daug patyrimo scenoje. Vien stant „Do Black Shoes Really Re-flect Up?“, jis dalyvavo 500 spektaklių. Jis vaidina komerciniuose filmuose, Goodman teatre ir vykdo savarankišką teatro kūrybą. Šiame pastatyme nemaža atrakcija yra ir filmų aktorius Lou Ferrigno, netekęs 75 nuošimčių klausos, turįs kalbos sunkumų, bet pasiekęs scenos ir ekrano mene didelių aukštumų. J. Pr.

• Antanas Maceina. *Dievas ir laisvė*. Religijos filosofijos studija. Chicago: Ateities leidykla, 1985. Spaudė „Draugo“ spaustuve. 150 psl. + ix. Kaina 5 dol. Knyga gaunama „Drauge“.

Tai trečioji knygutė „Ateities“ leidyklos serijoje „Mūsų idėjos dabarties šviesoje“. Pratarmėje autorius įteikia savo knygą 75 metų jubiliejų švenčiančiai ateitininkijai. „Kaip giles padėkos dovaną už ilgą dvasinį prieglobstį, kuriame brenė ir čia dėstomos mintys“.

Knyga dalijama į tris dalis: laisvės samprata (laisvės esmė, laisvės subjektas, laisvės objektas), laisvės vykdymas (laisvė ir būtinybė, laisvė kaip žmogaus kenozė, Dievas ir laisvė, laisvė ir ateizmas, blogis ir laisvė, kaltė ir laisvė), ir užsklandai: Kristus ir laisvė. Gale: rečiau lietuviškų žodžių (pvz., kenozė, skirtis, visetas) paaiškinimas.

Si maža knygutė verta didelio dėmesio. Skaitytojų sugundysime maža ištrauka: „Nuosekliai tad ir laisvės vykdymas pasaulyje virsta nepertraukiamu vyksmu. Žmonijos istorija yra jos laisvės istorija; istorija kovos su ganta, palenkiant siosios būtinybę žmogaus valiai. Pasaulis kaip laisvės santykio narys niekad nepasitraukia iš žmogaus būvio erdvės. Tačiau jis nusilenkia žmogui tuo būdu, jog pradeda veikti taip, kaip žmogus nori. Ir juo plačiau bei giliau žmogus pažįsta pasaulio būtinybę, juo sėkmingiau jis ją pertvarko bei įprasmina, juo laisvesis darosi ir jis pats. Kultūroje yra suderinamos pačios didžiausios priešingybės, būtent: laisvė ir būtinybė; suderinamos todėl, kad čia būtinybė neša laisvę, teikdama jai tikrovinę atramą ir ją apčiuopiamai vykdydama; kad čia laisvė pertvarko būtinybę, teikdama jai naują linkmę ir prasmę. Kultūroje būtinybė liaujasi buvusi *akla*: ji praregi žmogaus žvilgiu, kadangi įgyja savo veiklai tikslą“ (p. 48-49).

Rašytojo Victor Hugo namas, rue Notre-Dame-des-Champs, kur jis gyveno nuo 1826 metų.

Victor Hugo palaikiai perkeliama į Panteoną 1885 m. birželio mėn. 1 d., lydint didžiulei laidotuvių procesijai.

Balsas dainuoja, o žodžiai...

Sėdžiu už apskrito stalo su draugiškais tautiečiais metiniame Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos baliuje. Nieko netrūksta. Ant staltiesės dosnus lietuviškų patiekalų natūrmortas, visų dorojamas su ypatingu apetitu. Bažnytinio vyno buteliai tvaska rubinu ir gintaru. Gomuriai linksta prie gintaro, nes rubinas perdėm rūgštus. Vidury stiebiai vystančios gėlytės.

O scenoje — klasika. Programą atlieka Gina Čapkauskienė, palydima Raimondos Apeikytės. Kaip neįsivaizduojame Los Angeles lietuvių muzikinio gyvenimo be Raimondos, taip — išvijos vokalinį aukštumą be Ginos. Losangeliečiai ją pažįsta iš ankstesnių pasirodymų.

Daug kas Čapkauskienę vadina lakštingala. Man regis, su paukščiais ji nieko bendro neturi. Nei balsas, nei išvaizda. Savo raiškui trikampiu veidu, liepsningomis akimis, ilgais spanguolių spalvos nagais scenoje ji panaši į antikinę Trojos amžių pusdievę. Iš jos sklinda belkanto žibesys. Gerklėje ne paukštės suokimas, bet kristolinio varpelio skambėjimas. Reta dainininkė taip nuostabiai išraito koloratūrinis trelius, kaip Gina.

Būtų gerai, jei Čapkauskienė visas dainas dainuotų ne lietuvių kalba. Kažkodėl jos balso, kristolui mūsų kalbos fonetika sunkiai įvaldoma. Ypač ūksminga yra balsių ir dvibalsių artikuliacija. Kai šneka, miela klausytis. Tačiau dainuojant balso mechanizmas lietuviškus žodžius pavercia nesuprantamybėmis.

Ir kas iš to išeina? Ogi štai kas — lietuvių kompozitorių dainos, kad ir atliekamos su recitaliniu polėkiu (O. Metrikienės, J. Gruodžio, J. Karoso, Br. Budriūno, G. Gudauskienės, K. V. Banaičio), praranda patį svarbiausią bruožą — žodžio įtaigumą.

Gina Čapkauskienė

Nuotrauka Vytauto Maželio

O be jo, mano kukliu supratimu, lietuvių vokaliniam repertuarui sunku atsoti, nes čia melodija dažnai vaidina antraeilį vaidmenį. Klausytojas nori suprasti, ką tas K. Binkio — J. Gruodžio „Vėjavaiškis“ išdarinėja, kas atsitiko J. Degutytės — J. Karoso „Rytą prie saltinio“ dainoje... ir taip toliau.

Be abejojimo, Čapkauskienė gerai padainavo ariją iš K. V. Banaičio operos „Jūratė ir Kastytis“. Tiesiog sutapo su gintarinio legendos pasauliu. Vis tiek jos stiprybė pasirei-

kė italų, prancūzų kalba dainuojamos arijose, kur žėrė žėri koloratūros deimantiniai žiedai, auskarai, diademos. Čia klausytojui nerūpi žodžių reikšmė. Arijos gi žinomos. Melodija daug sykių girdėta. Telieka tik džiaugtis dangišku treliu, maloniais niuansais. Šitaip triumfoja „Rigoletto“ Gilda, „Romeo et Juliette“ Julija, „Lucia di Lammermoor“ Liucija. Kokia praktinė yra pastarųjų gražuolių meilė ir kančia! Viskas liejasi, trykšta fontanu.

Pr. V.

Eglės Rūkštelytės-Sundstrom koncertas

Eglė Rūkštelytė-Sundstrom atliko recitalą Chicago's Jaunimo centre spalio 27 dieną. Koncertą suruošė Lietuvių operos draugai. Fortepijonu akompanavo Arūnas Kaminskas ir kai kuriems kūriniams prisidėjo dar grupė instrumentalistų.

Recitalio programa susidarė iš įvairių laikotarpių dainų ir arijų, pradedant su J.S. Bachu ir baigiant V. Jakubėnu. Be laikotarpių įvairumo, apimta ir nemažai muzikinių tradicijų: Bacho ir Mozarto arijos bei dainos, lengvesnio pobūdžio 17 šimtmečio prancūzų dainos, vokiškos Lieder, Verdi arija, ispanų dainų ciklas ir pabaigai lietuvių impresionistinės bei populiarios dainos. Toks įvairus kūrinių parinkimas paliko įspūdį, kad tai konservatoriją bebaigiančios dainininkės koncertas, per kurį gali įvertinti, kaip dainininkė įvaldžiusi įvairias muzikos tradicijas.

Iš visos programos, septynioliktą šimtmečio prancūzų dainos buvo geriausiai atliktos. Dainos palmtos iš rinkinio, kurį sudarė Weckerlin. Tai vienos minties dainos, be to dramatiškumo ar lyriškumo kuris būdingas vokiečių Lieder. Jos pasižymi lengvesne nuotaika ir struktūra, kurią Eglė Rūkštelytė-Sundstrom gerai pagavo.

Reikia atkreipti dėmesį į Arūną Kaminską, kuris yra tikrai pajėgus akompaniatorius bei lygineis atlikėjas. Per programą Brahmo dainų fortepijono partija buvo virtuoziskai atlikta, kaip ir Richardo Strausso dainoje „Morgen“ (Rytas), kur fortepijono grojant labai lėtai sudaroma visa dainos aplinka ir tonas. Ne vienas atlikėjas yra minėjęs, kad lėtą kūrinių kartais sunkiau atlikti

negu greitą. Be šių komentarų, lieka tik pažymėti, kad dainininkės balsas ir fortepijonas būtų geriau susiderinę, jeigu fortepijonas būtų buvęs pridengtas, o ne visai atdaras.

Eglės Rūkštelytės-Sundstrom geras muzikinių frazių pajutimas bei muzikalumas sudarė reikiamą pagrindą tokį ilgą ir įvairų koncertą mielai klausyti. Kai kur buvo balso nesklandumų, kurie gal reikalauja daugiau pasitobulavimo. Daugiausia pasigedau dramatiškumo kai kuriuose kūriniuose. Tai buvo akivaizdžiausia Brahmo bei Strausso dainose, siek tiek ir Mozarte. Be to, Jakubėno ir Banaičio dainos neskambėjo kaip impresionizmo pavzdžiai. Aplamai per koncertą buvo sunku suprasti žodžius.

Kaip anksčiau minėjau, kai kuriems kūriniams pritarė instrumentalistų grupė. Nors visi jie sklandžiai atliko savo partijas, trūko įgudusios kamerinės dainininkės tą visą ansamblį vesti. Kai kur buvo technškai silpnai atliktų vietų, pavyzdžiui, Joaquino Rodrigo „Cuatro Madrigales Amatorios“ ciklo trečioje dainoje.

Spėju, kad kiekvienas jaunas solistas yra interpretavęs Šimkaus „Kur bakūžė samanota“ ar Budriūno „Tykiai, tykiai“. Tas tikrai patraukliais melodijas kiekvienas išmoksta ir, spėju, bent kartą nori perteikti savo versiją publikai. Asta Šepetytė, kuri pritarė fleita dainininkei, pati sukūrė vykusį akompanimentą šiom dainom ir gerai jį atliko. Ateityje, tikimasi, kad jinais ties ir gilins savo supratimą lietuvių muzikos ir publikai tai perteiks.

Galop, linkiu Eglei Rūkštelytė-Sundstrom neužmiršti savo entuziastingos publikos ir netrukus vėl suruošti koncertą. Spėju, kad kiekvienas atlikėjas norėtų tokios publikos.

Mindaugas Bielskus

Eglė Rūkštelytė-Sundstrom

Lietuvių literatūros temų šeštadienis

Kas rudenį Chicagoje įvykstantis Ateities akademijos savaitgalis šiais metais bus šeštadienį, lapkričio mėn. 16 d., Jaunimo centre, Čiurlionio galerijos patalpose. Siemtinė jo programa skirta lietuvių literatūros temoms gvildinti.

Paskaitas skaitys prof. dr. Viktorija Skrupskelytė iš Oberlin kolegijos tema „Posūkis į modernizmą — Baudelaire įtaka Lietuvoje“ ir prof. dr. Jolita Kavaliūnaitė iš Akron universiteto tema „Lietuvių svietimos žemės keliuose“. Taipgi bus sutikta Algirdo Landsbergio naujoji knyga — pjesė „Vaikai gintaro rūmu-

se“, kurią šį pavasarį išleido Ateities literatūros fondas. Su ja supažindins rašytojas Adolfas Markelis, o jos ištraukas perteiks jauna amerikietiškos scenos aktorė Laima Sulaitytė-Day.

Programos pradžia 10 v.r. Dr. V. Skrupskelytės paskaita — 10:30 v.r. Dr. J. Kavaliūnaitės paskaita — 1 v. p.p. Po pietų 3 v. — Algirdo Landsbergio „Vaikai gintaro rūmuose“ sutiktuvs. Visą programą vyks Čiurlionio galerijos patalpose, Jaunimo centre. Kviečiama visa mūsų literatūrinė tradicija ir dabartinė jos padėtim besidominti Chicago lietuvių publika.

„Tu man viena“ — keturių vyrų plokštelė

Parapijos salė buvo pilnutėlė. Reikėjo pranesti, kad bilietai išparduoti ir nebėra jokios galimybės į koncertą patekti. Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos salėje tai retai atsitinka, bet Los Angeles vyrų kvartetams sudarė išimtį: jo koncertas vakarone plokštelės sutiktuvs 1985 m. rugsėjo mėn. 21 d. buvo išimtinai sėkmingas. Svečiai, nujausdami malonų vakarą, sausakimšai pripildė salę.

Pirmą kartą per 15 metų Los Angeles vyrų kvartetams pasirodė savo koncerte, anksčiau talkininkavę daugelyje kitų renginių tik kaip svečiai. Šį kartą jie šeimininkai. Kitiems jie padėdavo noriai. Be to, šie keturi vyrai — Emanuelis Jarašūnas, Bronius Seliukas, Antanas Polikaitis ir Rimtautas Dabšys — geri vyrai gerais balsais, malonūs, be priekaištų asmenybės, smagūs ir paprasti, nesipučių ir nekeičia savęs į neuzpelnytus aukščius.

Dėl to susirinkusiems į salę buvo svarbi giedra nuotaika ir gera daina. Todėl imlios širdys ir katučių nepagalėjo. O jos buvo vyrų ketvertuko užpelnytos.

Išgirdome daugiau kaip 13 nuotaikingai padainuotų dainų, suskirstytų į keturias dalis. Kiekvieną dalį vienas iš ketvertuko dainininkų pristatė klausytojams sparnuotu, nuotaikingu ir gražiu, humoru papuoštu žodžiu.

Režisieriaus V. Maželio sceniniame apipavidalinime buvo naujoviškumo, išradinimo su geru skoniu, keičiant kvarteto pozicijas scenoje arba

išvedant juos ir nuo scenos, pagal dainos nuotaiką: rimtą, karingą, jausmingą ar žaismingą. Režisierius ir sceną papuošė kukliai, neatitraukdamas dėmesio nuo dainininkų ketvertukės, o ją tik papildydamas.

Užtarnautas komplimentas tenka muzikui Aloyzui Jurgutiui: jisai puikiai apšlifavo kvarteto aštresnius kampus, gerai išbalansavo keturių vyrų balsų sąskambį, padarydamas iš jų lyg vieną kvarteto balsą. Jo akompanavimas ir kai kurių akompanimentų aranžavimas gražiai papildė kvarteto skambesį, pianinu neužmušant (gaila, tai dažnokai mūsųose pasitaiko) vyrų balsu.

Jo tvirtas, aiškus akompanavimas padėjo kvartetui išlaikyti ir ritmą, ir niuansus. Kvarteto atlikime buvo jaučiama nuotaika, šiluma ir jaukus šypsnelis, be pretenzių ir pompastiškumo. Tai yra ir kvarteto dalyvių, ir muziko A. Jurgutiui nuopelnas. Pakankamai gera buvo tarsena ir garsinis kirčiavimas.

Los Angeles vyrų kvartetui (Lietuvių vyrų kvartetui, tiksliau išsireiškus) geriau tinka lengvasis dainų žanras, turint mintyje ir kvarteto ir akompaniatoriaus asmenybės, kvarteto jausminį potencialą ir balsų medžiagą. „Mano mažytė“, „Aguona“, vaisas iš „Čičinsko“ — tai lengvesnio pobūdžio kompozicijos, kurios artimesnės kvartetui, nuotaikingesnės, geriau pasiekiančios klausytoją, leidžiančios jam paskęsti

intymaus, beveik asmeniško kontakto. Visai kitas įspūdis gaunamas, klausantis jų naujos plokštelės. Čia intymumas ir asmeniskumas išsijungia, klausytojas neturi kontakto su atlikėjais kaip koncerte, nebėra tiesioginio ir svarbaus ryšio tarp atlikėjų ir klausytojų. Plokštelės klausydamas skęsti garsų detalėse; girdėti individualūs ir nemeluoja kvarteto dalyvių balsai, nors ir gera harmonija, bet su kitokia nuotaika kur dainininkams klausytojus atstoja mikrofonai ir sterili, techninė ir šalta studijos aplinka.

Pirmoje plokštelės pusėje — daugiau ar mažiau tradicinės, sakykim, patriotinės dainos, o antroje pusėje visai kitas, jausmingesnis ir žaismingesnis pasaulis. Girdėjęs gyvą koncertą ir išklauses plokštelę, tačiau linkęs galvoti, pagal mano skonį, kad penkios dainos, kurios yra plokštelėje ir kurių negirdėjome koncerte, galėjo būti pakeistos plokštelėje penkiomis lengvesnio žanro dainomis.

Pavyzdžiui: Los Angeles vyrų kvarteto pirmojo muzikinio vadovo kompozitoriaus Broniaus Budriūno garbei

Los Angeles vyrų kvartetams per savo koncertą ir jų naujos plokštelės sutiktuvs 1985 m. rugsėjo mėn. 21 d. Šv. Kazimiero parapijos salėje. Priekyje Bronius Seliukas ir Emanuelis Jarašūnas, už jų Rimtautas Dabšys ir Antanas Polikaitis. Prie pianino muz. Aloyzas Jurgutis. Nuotrauka Vytauto Pluko

Petro Kiaulėno memorialinė paroda

Š. m. lapkričio mėn. 22 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, atidaroma prieš 30 metų mirusio dailininko Petro Kiaulėno tapybos darbų paroda. Dailininkas paskutinius šešerius metus gyveno ir dirbo čia, Chicagoje ir New Yorke, bet visos jo parodos, įskaitant ir pomirintinę parodą Andre Weil galerijoje, buvo surengtos Paryžiuje.

Paroda Čiurlionio galerijoje yra pirmoji ir turbūt paskutinė tokios apimties JAV. Parodoje išstatyti keturiasdešimt keturi darbai yra atrinkti iš žmonos Vassios ir dukters Lauros rinkinio, saugomo Petro Kiaulėno vardo muziejuje, Farmingville, N.Y. Ši paroda bus daug kam pirmoji ir vienintelė proga susipažinti su Petro Kiaulėno tapyba, kurią prancūzų kritikai vadino „pirmos eilės impresionizmu“, o patį dailininką — „vienu iš nuostabiausių talentų mūsų epochoje“ (H.I.T. žurnale L'Evenil).

Parodą rengia Čiurlionio galerija, Lietuvių Dailiojo meno institutas, JAV LB Kultūros taryba ir Penktasis mokslo ir kūrybos simpoziumas.

P. L.

ATITAIŠYMAS

Draugo priedo 1985 m. spalio mėn. 19 d. laidoje, Nr. 205(38), po Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos abiturientų laidos nuotrauka parašyta, jog tai „1925 metų abiturientai“. Turėjo būti: „Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos 1924 metų abiturientai...“

O rašančiajam „Tu man viena“ — gera pradžia. Vytautas Plukas